

۱۵/۱۱/۲۰۲۱

محمد صالح گردش

تشریح «تداوم کلمه پوتهر» در قاموس کبیر افغانستان

«پوتهر» در اوستا به معنی پسر است. این کلمه در هات 44 بند 7 و جاهای دیگر در اوستا آمده است. این کلمه در فرس هخامنشی، پوتر و در زبان سانسکریت نیز پوتر و در پهلوی پوس و پوسر و در پارسی پُس و پُسر و پور گوئیم. ر.ک: (یادداشت های گات‌ها، ص 240)، باورم این ست که این کلمه از زبان سانسکرت و از دهلیز زبان اسلاف پشتون ها وارد زبان اوستایی و زبان های بعدی شده است. و این که در زبان پشتو امروزی به فرزند نرینه، «زوی» می گویند، به نظر این قلم این کلمه از ریشه مصدر «زیگیدل» از زبان پشتو ساخت و ساز شده و بعداً عمومیت یافته است، و کلمه پوتهر با تعمیم کلمه زوی در آن زبان، کم کم از استفاده افتاده است. کلمه «زی» در زبان پشتو نیز از همین مصدر خواهد بود. کلمه زی در زبان فارسی ایماق ها نیز چون زبان پشتو در اسم اقوام و خانواده ها کاربرد دارد، البته با این تفاوت که کلمه زی در زبان پشتو در پایانه ی اسم اقوام به کار می رود و در زبان پارسی ایماق ها در آغاز. مانند: «زی سی»، «زی خوشی»، «زی بیان» و ... اما هیأت «پور» با توجه به اسم بعضی اماکن در نواحی پشتون نشین می رساند که این هیأت در گویشی نسبتاً پیشین زبان پشتو کاربرد داشته است، ولی بعداً از کارگیری افتاده است. مانند «لعل پور»، «هری پور» و شاید بسا جا های دیگر، چون جی پور (یکی از مناطق مشهور هندوستان)، بنابراین پور یکی از هیأت های متحول کلمه پوتر زبان سانسکریت در زبان های بعدی خواهد بود. کلمه پور به هیأت و ادای «بور» در اسم «تربور» به معنی پسر کاکا هنوز در زبان پشتو باقی مانده است که می توان گفت هیأت بر جا مانده کلمه پوتهر اوستایی و پوتر در سانسکریت بوده باشد. قابل یادکرد می دانم که شاید این کلمه و بعضی کلمه های دیگر به همان هیأت های پیشین و نخستین خود در بعضی گویش های زبان پشتو هنوز در گفت و شنود های روزمره گویشوران آن زبان نفس بزند که البته به یک تحقیق گسترده و متداوم نیاز است و از برادران پژوهش گر پشتون خود که در هم چو موارد تحقیق می نمایند، خواهانم تا برای زنده نگهداشتن چنین مشترک های فرهنگی هر چه بیشتر تلاش ورزند. قابل یادکرد می دانم که کلمه «بچه» نیز یکی از کلمه های قدیم و مشترک این دو زبان است که در باره آن در جای دیگر خواهم نوشت. در اخیر به یک نکته دیگر نیز اشاره می نمایم که هیأت پور در زبان پارسی/دری امروزی نیز چندان کاربرد ندارد و از جمله کلمه های در حال نزع است؛ اما هیأت پهلوی آن که پسر باشد و نیز کلمه بچه، بیشتر استعمال می گردد.